

І.Л.Побідаш

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕОНІДА ГЛІБОВА

У 60-х роках ХІХ ст. в Чернігові під редакцією відомого байкаря, поета, педагога, редактора та видавця Леоніда Глібова видавалася газета “Черниговский Листок”. Це був часопис “объемом до одного печатного листа в четвертую долю средней величины”, скромно оформлений, неілюстрований, на першій сторінці якого зверху мінімум місця відводилося для назви, дати, інформації про передплатну ціну (“2 рубля, с доставкой – 2.50, по почте – 3 рубля) й про те, що він “выходит еженедельно по средам”. Нижче – зміст публікацій. На Чернігівщині “Листок” заведено називали літописом краю, він мав своїх передплатників у багатьох містах України, а також у Польщі, Криму, Петербурзі, Сибірську, на Поволжі та Кавказі.

Випускати таку газету в губерньському місті було справжнім подвигом: потрібні були кошти, кваліфікований колектив, творчий резерв. З обіцяних 25 номерів у 1861 р. вийшло лише 11. У 1862 р. видано 36 чисел часопису, у 1863 р. – 14 (і перше з них вийшло тільки 7 травня). Всього ж за три роки було видано 61 номер. Цензура пильно стежила за кожним кроком. В одному зі своїх листів Л.І. Глібов писав: *“Листок идет хуже всякой почтовой клячи... и грустно и досадно. “Значит – скажем сами себе, вздохнувши, – коренная скачет – пристяжные не везут”. Коренная–редактор – рвется, а цензор, замедливший дело отлучкой, и типография, приставшая на трудном пути, не оказывают такой энергии, какую откалывает слабосильная коренная...”*

Про утиски цензури свідчить стаття “Об издании “Черниговского Листка” в 1863 г.”, надрукована у “Черниговских Губернских Ведомостях” (1863 р., №18), в якій йшлося про загальні умови видавничої роботи в Україні, про пасивність і невисокий інтерес громадськості, зокрема ліберальної інтелігенції, до громадських справ, до проблем свого народу, свого краю. До того ж “Листок” видавався у час, позначений Валуєвським циркуляром, який намагався довести, що ніякої особливої малоросійської мови не було, нема і бути не може, і що говірка українців, застосовувана серед простого люду, – то та ж російська мова, тільки зіпсована впливом на неї Польщі.

Попри всі негаразди газета Глібова видавалася, читалася. Вона хвилювала і запрошувала до співрозмови своїх читачів. У листі до редакції А.Є. Маркович пише, що ідея видавати таку газету прекрасна: *“Жизнь наша тянется сетью водяных растений, разрывание и очищение которых для удобства плавцов составляет задачу каждого гражданина”*[2]. І зазначає, що не кожен стане звертатися, скажімо, до журналу “Основа” – раптом новина запізниться, а тут власний друкований орган зможе швидко реагувати на події і допомагати читачам у тій чи іншій справі. До речі, саме у журналі “Основа” [1] з’явилося повідомлення про вихід часопису – “Приглашение”, а в “Черниговских Губернских Ведомостях” від 19 червня 1861 р. була опублікована програма нової газети.

До Глібова потягнулися кращі представники демократично настроєної інтелігенції. З газетою співпрацювало широке коло авторів. Серед них: О. Тишинський – на той час студент Київського університету, член Харківсько-Київського революційного товариства (вів рубрику “Новости, вести, слухи”); І. Андрущенко – член таємної революційної організації “Земля і воля”, якому належать кореспонденції “Из хроники одного уездного городка”, “Из Городни”; І. Кулжинський – історик, поет, прозаїк, драматург, що надрукував у газеті кілька своїх повістей; П. Зелений – редактор-видавець газети “Одесский Вестник”, літературно-гуманітарного та художнього журналу “Маяк”; С. Ніс – хірург, письменник та етнограф. У часописі друкувалися О. Кониський, М. Номис, О. Лазаревський, О. Маркович, П. Куліш.

Окрім відомих усім імен, серед дописувачів трапляються й імена читачів “Листка”. Їхні листи з’являлися на сторінках газети дуже часто. Редакція просила надсилати цікаву інформацію про життя свого міста, села, краю. *“Нам дорого всякое известие, интересна даже мимолетная заметка о важных происшествиях в уездах: несчастиях, наводнениях, неурожаях, надеждах и т.п., о замечательных явлениях в жизни общественной, о забавных приключениях, толках, слухах и т.п.”* І ось уже цілий ряд заміток: У. Т-р-кцьн вирішив розповісти про життя в Городні, бо “ничего не пишется об этом городе”; з Конотопу прийшло повідомлення про страшну пожежу; у селі Демерка вбито візника; селянам допікає саранча – і ось кілька рецептів, як з нею боротися і т.д. і т.п. Часом йшло жваве обговорення надрукованих статей. Скажімо, у №7 за 1961 р. Глібов друкує “Заметки Простодушного

го". А в № 9 цього ж року редакція розміщує "Письмо по поводу заметокъ Простодушного" А. Богородського, яке носить критичний, навіть обурливий характер.

Творчий колектив "Черниговского Листка" вів постійний діалог з читачами й дописувачами. Засобів досягнення такого спілкування є чимало. Наприклад, рубрика "Ответы", розміщена у кінці газети:

* *Автору статъи "Городъ Яндорогъ ". Вы не сообщили намъ вашего имени. (1861, № 11);*

* *О-с-т-р-скому отказ печатать его произведение (1861, №2);*

* *К-ву повесть будет запечатана (1861, №4).*

На сторінках часопису є примітки редактора, які створюють ефект бесіди на відстані. Приміром, розповідається про "Азбуку, по методе Золотова для южно-русскаго края" (1861, №1), а в примітках інформують про те, де цю книгу можна придбати. Ще один приклад. Маркович зазначає: "*почту за особенное удовольствие ими (сообщениями – І.П.) служитъ вамъ хоть изредка*" Редактор відповідає: "*Покорнейше просим!*".

"Черниговский Листок" цікавився публікаціями інших видань, передруковуючи найкращі. Так, наприклад, з'явився матеріал про дзвін з литої сталі (передрук з журналу "Вокруг света") або матеріал про користь землебитного каменю (передрук з "Черниговских Губернских Ведомостей").

"Листок" не був революційним органом і підтримував помірковану програму місцевої "громади". Метою його було інформування місцевих жителів про суспільно-культурне життя.

Одними з найцікавіших відділів газети були літературний і бібліографічний. Останній знайомив читачів з новинками сезону. Скажімо, 1861 р. у Москві вийшла книжка болгарського письменника Любена Каравелова "Памятники народного быта болгар", і про неї з'являється в "Листку" стаття. Колежський радник М. Лазаревський повідомляє про продаж "Кобзаря" Т. Шевченка, про нові ціни та можливість передплатити цю книгу. М. Номис розповідає про проект книги А. Марковича, в якій буде зібрано народні приказки, і просить читачів доповнити її своїми матеріалами. Літературний відділ охоплював "*небольшие рассказы, стихотворения на великорусском и малорусском языках, путевые заметки, очерки из народного быта, анекдоты, сцены, юмористические заметки, эпизоды из охотничей жизни и т.п.*".

У “Листку” функціонували відділи новин і чуток, міських хронік; різних оголошень і відповідей: загальнокорисної інформації; загальнополітичних відомостей. Наприклад, останній викривав зловживання урядової адміністрації, розповідав про наслідки реформ 1861 р., даючи оцінку на підставі правдивих фактів з життя простого люду.

Зрозуміло, що подібні публікації супроводжувалися постійними “принять к сведенью”. Та редактор знаходив шлях довести інформацію до читачів. Іронічні, в’їдливі фейлетони та байки, анекдоти і гумористичні замітки читачі сприймали із захопленням, розуміючи завуальовану правду.

Робота головного редактора, безумовно, заслуговує уваги. Л. Глібов виступає у газеті не лише як редактор, а й як коректор, і як автор. Його перу належать майже всі передові (під назвою “Новости, вести, слухи”), чимало фейлетонів на громадські теми, кілька театральних рецензій і цілий ряд прозових і поетичних творів українською та російською мовами, які друкував здебільшого під псевдонімами П. Сонин, Ив. Конер, Простодушный.

Зміст газети розкриває програма Глібова, що має суто просвітительський характер – удосконалити суспільство шляхом розвитку освіти, моральним вихованням. Ось чому з’являються статті “Состояние исторической науки у западных славянъ. Характеръ журналистики на западе” І. Лашнюкова та “Объ издании Русской Речи и Московского вестника въ 1862 году” Е. Феоктистова, в яких розповідається про відкриття нових бібліотек, недільних шкіл, про особистість вчителя і можливості учня, про жіночу освіту, про необхідність спілкування викладачів на сторінках періодичних видань з метою обміну досвідом тощо.

Висока культура Глібова-редактора розкривається у листі до Ф. Шишацького-Іллїча, (редактора “Черниговских Губернских Ведомостей”), в якому він пише: *“Идите смело по дороге своей: если встретится мудрый советник – примите к сведенью, а на таких критиков, которые имеют слабую струнку прежде всего указывать на недостатки, Вы решительно не обращайтесь слишком большого внимания... По-моему, разбирая произведения какого-нибудь писателя, необходимо прежде всего найти в нем лучшую сторону и затем уже указать недостатки для того именно, что б автор, убедившись на самом деле в справедливости таких замечаний, не вдавался в такие недостатки...”*

Однак редактором газети Глібову довелося працювати недовго. 9 серпня 1863 р. міністр внутрішніх справ Валуєв повідомив міністра народної освіти про причетність Л. Глібова до відомого процесу чернігівської громади 60-х, до справи лікаря Носа та землемірного помічника Андрушенка, а 10 серпня дав розпорядження чернігівському губернаторові “Черниговский Листок” закрити. 30 серпня у квартирі Глібова відбувся обшук. Протягом шести годин йшов ретельний перегляд усіх документів. Уважно дослідивши портфель редакції “Черниговского Листка”, жандармський полковник Шульговський не знайшов нічого, що скомпроментувало Глібова (рапорт № 43).

Повернутися до роботи в періодичних виданнях Л. Глібову було важко. Після втрати роботи і газети він зазнав матеріальних труднощів, розраховуючись з боргами свого неіснуючого видання, отримав відмови від “Особых Прибавлений” і “Черниговских Губернских Ведомостей”. Лише наприкінці 1867 р. зміг влаштуватися завідувачем земської друкарні в Чернігові. І хоча друкував власні твори у пресі, проте його численні спроби дістати дозвіл на видання україномовної газети залишилися безрезультатними.

Минулого 2001 р. “Черниговскому Листку” Глібова виповнилося 140 років. Стан наукового вивчення цієї газети, як і життя та творчості видавця, не найкращий. Донині окремі питання висвітлювали О. Тишинський, Б. Шевельов, О. Бандура, Б. Гур’єв, Й. Куп’янський (робота неопублікована), І. Зайченко, А. Садова, Б. Деркач, О. Деко, І. Пільгук, О. Франко, В. Шандура та інші. Сподіваємось, що незабаром з’явиться фундаментальна робота на основі попередніх вивчень і нових досліджень, яка вихватить діяльність скромної, інтелігентної, розумної людини, що виконала свою місію громадянина, а своєю творчістю й багатогранною діяльністю й до нині нас навчає:

*Як жити до путя ?
Кохайте щиро правдоньку –
І дасть вам Бог одрадоньку
Щасливого життя .*

1. Приглашение // Основа. 1861. №6. с. 172. 2. Черниговский Листок. 1861. № 4.